

STRATEGIJA RAZVOJA RATARSKE PROIZVODNJE

DEVELOPMENT STRATEGY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

M. Gagro

SAŽETAK

Iako se u privatnom vlasništvu nalazi veliki postotak zemljišnih površina, problemi u poljoprivrednoj proizvodnji ni prije ni danas nisu riješeni. To se prvenstveno odnosi na usitnjenost zemljišnih površina, slabu stručnu pomoć, visoke kamatne stope, visoke cijene repromaterijala, niske cijene poljoprivrednih proizvoda i nesiguran otkup. U ratnim razaranjima stradala su mnoga seljačka i društvena gospodarstva, pa je potrebna obnova, uređenje površina, izgradnja objekata, nabava mehanizacije itd. Potrebno je organizirati dobru i učinkovitu poljoprivrednu savjetodavnu službu, povoljno kreditiranje, promjenu strukture proizvodnje, osigurati potreban repromaterijal po prihvatljivim cijenama. Bolje osmisliti i organizirati poljoprivrednu proizvodnju, poljoprivredne škole, fakultete i institute, osnovati hrvatsku poljoprivrednu akademiju i hrvatsku poljoprivrednu komoru. Neprekidno raditi na pripremi i izdavanju stručne poljoprivredne literature za seljake, đake, studente, stručnjake i druge.

Ključne riječi: poljoprivreda, gospodarstvo, oprema, uređenje tla, školstvo, cijene, otkup, organizacija poljoprivredne proizvodnje.

ABSTRACT

Although a great amount of land is privately-owned, problems of agricultural production have not been solved so far. It particularly concerns small surfaces, poor professional assistance high interest rates, high prices of raw - material low prices of agricultural products and uncertain buying off. During war destruction many peasant farms and socially-owned farms were demolished, and now they have to be reconstructed, facilities have to be rebuilt, machinery has to be procured etc.

It is necessary to organize good and effective agricultural extension service, favourable credits, changer production structure, provide necessary raw - material at acceptable prices.

It is also necessary to organize a better agricultural production, agricultural schools, faculties and institutes, establish Croatian Agricultural Academy and Croatian Agricultural Chamber. We must continually work on the preparation and publication of professional agricultural papers for farmers, pupils, students and specialists.

Key words: agriculture, farm, equipment, soil, reclamation, schoolsystem, prices, buying off organization of agricultural production.

OSVRT NA STRATEGIJU RAZVOJA RATARSKE PROIZVODNJE

Kroz pedesetogodišnje razdoblje poljoprivredna proizvodnja je poprimila takve osobitosti koje nemaju primjera u svijetu. Iako je u privatnom vlasništvu ostalo oko 85% zemljišnih površina, tom privatnom sektoru nije se poklanjala nikakva pažnja što se tiče poboljšanja statusa, perspektive, tehnološkog i ekonomskog napretka seljačkih gospodarstava. Dapače, manje više se sustavno zanemarivao ili čak osmišljeno zaustavljao veći zamah bilo kojeg segmenta seljačke proizvodnje. U početku su to bile nezgrapne, prisilne zadruge, koje su upravo zbog toga brzo propale. Seljacima se naređivalo što će proizvoditi, pa čak i kako, te onda to predati državi po cijeni koja im je nametnuta. Kasnije su ustrojene poljoprivredne stanice koje su pokušale stručno pomoći selu, ali je njihova stručna osposobljenost i oprema bila na niskoj razini, a sredstva kojima su raspolagale, te dogmatski pristup, nisu osiguravali nikakav napredak. Umjesto poljoprivrednih stanica osnivaju se kooperacije, samostalno ili u okviru većih poljoprivrednih kombinata, koje provode primitivnu trgovinu, prema geslu uzmi što jeftinije, a prodaj što skuplje. Otuda se krilatica "*Odnosi sa selom*" pretvorila u seljački vapaj "*Odnosi sa sela*". Te kooperacije nisu imale materijalnu podršku pa su sve više morale same stjecati sredstva za život i rad, što ih je pretvorilo u primitivnu trgovinu. Seljak nije imao nikakvu sigurnost, nikakvu pomoć i nikakvu orijentaciju.

S druge strane podupiran je razvoj krupnih i sve glomaznijih poljoprivredno-industrijskih organizacija, koje su uklapane u shemu socijalističkog razvoja. U bescjenje je otkupljivana seljačka zemlja, da bi se što više povećalo društveno imanje. Ovi manji ili veći gorostasi nisu bili pripravnici za život, jer iako ih je država svesrdno pomagala i podržavala, to je bilo minimalno i nedostavno da se osigura uspješan razvoj i napredak poljoprivredne proizvodnje. Unutar tih organizacija došlo je do osnivanja manje ili više zavisnih OOUR-a. Tako je nasilno i neprirodno odvojeno ratarstvo od stočarstva, te su ti OOUR-i morali organizacijski i financijski samostalno posloovati, sa svim negativnim posljedicama, koje su iz toga proizašle.

Niti tim krupnim društvenim gospodarstvima nisu cvale ruže, jer su manje više poslovala na granici rentabiliteta. Osim što su postavljena u monopolistički položaj i što su pokriveni gubici, stvarne državne financijske pomoći nije bilo. Ipak, te su organizacije uspijevale uvoditi suvremenu tehnologiju i postupno podizati razinu proizvodnje. Zapravo, bilo je bitno postići što veće prirode, bez obzira na troškove proizvodnje. Državna briga za sustavni razvoj poljoprivrede potpuno je izostala.

Poljoprivredni instituti su također teško živjeli, uglavnom prepušteni sami sebi, bez opipljivije financijske pomoći. Ipak su poljoprivredi dali važan doprinos stvarajući vrhunski sortiment i tehnološka rješenja.

Školstvo je poseban problem. Školovanje poljoprivrednih stručnjaka bilo je usmjereno prema društvenim gospodarstvima i organizacijama. U škole i fakultete, njihovu opremu, standard đaka, studenata, nastavničkog i profesorskog kadra malo se ili nimalo ulagalo. Tako su te institucije osiromašivale te su svedene na puko preživljavanje. Programi su se mijenjali u nepovoljnom smislu, stvarajući neke specijalizirane stručnjake, koji ni tada nisu imali uvjeta, a kamoli danas. Uz ostalo i to je razlog da velik broj poljoprivrednih stručnjaka radi izvan poljoprivrede.

Stručna pomoć selu sve je više slabila, a nudio se sve više biološki produktivniji sortiment, puno osjetljiviji na tlo, bolesti i štetnike, te tehnološki vrlo zahtjevan. To osiromašena seljačka gospodarstva nisu mogla pratiti, pa su se ograničila na nužnu tehnologiju, sijući vlastito sjeme, uvelike smanjujući gnojidbu i zaštitu, što je dovelo do pada proizvodnje.

Cijene poljoprivrednih proizvoda bile su i ostale niske, otkup nesiguran, pa je uz sve navedeno ukupna poljoprivredna proizvodnja postala problematična, a egzistencija seljaka krajnje neizvjesna. Mladi su sa sela uglavnom otišli, a seljačka gospodarstva su postala staračka i sve više potrebna za socijalnom skrbi.

Seljački posjedi su usitnjeni (prosječno ispod 3 ha) bez gospodarskih zgrada i opreme. Oni ovakvi kakvi jesu ne mogu preživjeti. Posljedica je, ne samo površnije i slabije obrađivanje zemlje, nego i napuštanje zemlje tako da neobrađenih površina ima sve više.

Hrvatska iz rata izlazi teško oštećena i osiromašena. To znači da se navedeni problemi još više pojačavaju. Istina, Hrvatska se čvrsto opredijelila za razvoj i ulaganje u poljoprivredu, jer i objektivno tu ima najveće izgleda za brz oporavak, zapošljavanje i izvoz. Međutim, još uvijek se ne osjeća novi duh u strateškom opredjeljenju za poljoprivredu. Dapače, svjedoci smo daljnjeg urušavanja poljoprivrednih mogućnosti i naročito želje, volje i opredjeljenja za poljoprivrednu djelatnost. Upravo zadnje godine došla je do punog izražaja neizvjesnost i nesigurnost rada u poljoprivrednoj proizvodnji. Jasno je da se toliki, kroz desetljeća, nagomilani problemi ne mogu lako riješiti. Uslijed

svega navedenoga, moramo se konačno prestati samo na riječima baviti opredjeljenjima i strategijama, obećanjima i zavaravanjima te početi sustavno rješavati probleme u poljoprivredi.

Naš ministar neprekidno ističe da su obiteljska gospodarstva naše glavno opredjeljenje i strateški pravac. Da bi takva gospodarstva mogla zaživjeti, živjeti i funkcionirati, moramo učiniti niz radikalnih promjena, kako na državnoj tako i na stručnoj razini.

Obiteljska gospodarstva moraju biti tržišno orijentirana i profitabilna. To znači da moraju imati sve potrebne sadržaje i određenu sigurnost svoje djelatnosti.

– Ta gospodarstva moraju imati dovoljno velike zemljišne površine, a to ovisi o karakteru proizvodnje. To znači da se mora riješiti pitanje otkupa zemlje ili davanje u vlasništvo državne zemlje, i to prema prihvatljivim projektima za određenu proizvodnju.

– Pitanje povoljnog kreditiranja, izgradnje objekata, nabave mehanizacije, opreme i drugih sadržaja od izuzetne je važnosti, tim prije jer se od sadašnjih poljoprivrednih proizvođača ne može očekivati učešće, a niti visoka otplata anuiteta. Krediti bi morali biti dostatni za suvremeno opremanje i funkcioniranje obiteljskog gospodarstva s ugrađenim moratorijem otplate na prihvatljivo vrijeme, opet prema karakteru proizvodnje i visini ulaganja.

– Potrebno je sustavno raditi na velikoj, rekao bih, nacionalnoj investiciji, a to je osposobljavanje tla za normalnu proizvodnju. Poznato je da većina naših tala pripada tipu pseudoglej, za koji je tipičan niz nepovoljnih osobina, koje značajno ograničavaju visinu i kakvoću proizvodnje. Na takvim tlima potrebno je obaviti dreniranje, kalcizaciju, humifikaciju, meliorativnu gnojidbu, meliorativnu obradu, ravnanje površine, stvaranje dovoljno velikih blokova, putnu mrežu itd. Na nagnutim površinama, osobito u području Istre, Dalmacije, Hercegovine, valja poznatim sistemima spriječiti erozivne procese i sačuvati tlo. Na uređenim tlima moguće je uz daleko manja ulaganja polučiti veću proizvodnju, bolju kakvoću i veće financijske učinke.

– Velike koristi možemo polučiti navodnjavanjem, osobito u priobalnom pojasu i Hercegovini, ali i u kontinentalnom dijelu, naročito u postrnoj sjetvi i sušnim godinama, pogotovo u proizvodnji osjetljivih kultura i vrijedne proizvodnje.

– Što prije mijenjati strukturu proizvodnje u korist industrijskih kultura, povrtnih kultura, ljekovitog bilja, ukrasnog bilja i drugih intenzivnijih i dohodovnijih kultura.

U proizvodnji glavnih ratarskih kultura selekcijom stvarati plastičniji sortiment, odgovarajuće kakvoće, koji će i uz manja ulaganja moći dati dohodovnije proizvodnje. Tu se posebno misli na primjenu manjih količina biljnih hraniva i zaštitnih sredstava (ekologija).

– Bolja organizacija kvalitetne sjemenske proizvodnje, a po cijeni učiniti sjeme dostupnim svim proizvođačima, što se može postići na razne načine, a da proizvođači sjemena nađu svoju računicu.

– Osigurati po prihvatljivoj cijeni i prihvatljivim uvjetima opskrbu mineralnim gnojivima, zaštitnim sredstvima, gorivom, rezervnim dijelovima i drugim materijalima.

– Kadrovski i materijalno osposobiti poljoprivrednu savjetodavnu službu u svrhu pravovremenog pružanja stručne pomoći, stvarnih i praktičnih uputa. U tu svrhu angažirati poznate stručnjake i specijaliste, koji su dorasli rješavanju svih eventualnih stručnih, organizacijskih i tehničkih problema.

– Iskoristiti činjenicu da je većina naših tala malo, a neka nimalo, kontaminirana kemijskim sredstvima (posljedica ekstenzivne proizvodnje), te osmisliti, organizirati i proizvoditi zdravu hranu i tako se nametnuti i steći ekološki ugled.

– Obaviti inventarizaciju stanja tala, kao i sanaciju ratom oštećenih tala.

– Organizirati kontrolu plodnosti tla, te folijarnu dijagnostiku, kako bi se racionalno gnojilo tlo i hranilo biljku. U tu svrhu nabaviti potrebnu opremu za brzu analizu tla i biljnog materijala na terenu, te osposobiti stručnjake i organizirati stručne službe za takav posao.

– Obaviti regulaciju i uređenje vodotoka (vodoprivreda), te sanaciju puteva, kanala, oaza, u svrhu smanjenja zaraze od bolesti, štetnika i korova, kao i njihove funkcionalnosti.

– Privoditi kulturi neobrađene površine sposobne za poljoprivrednu proizvodnju, te čuvati obradive površine podizanjem različitih objekata na manje vrijednim ili nepovoljnim površinama za poljoprivrednu proizvodnju.

– Udruživati sredstva i strojeve, opremu i objekte, koji se mogu zajednički iskorištavati na većim površinama kako bi povećali njihovu produktivnost.

– Organizirati udruživanje proizvođača na određenim područjima, prema specifičnostima proizvodnje i interesima proizvođača, kako bi lakše i jeftinije nabavljali repromaterijal, pomagali se u proizvodnji i lakše i bolje plasirali svoje proizvode.

– Znanstvene institucije i stručne škole moraju raditi na iznalaženju efikasnijih i jeftinijih tehnoloških rješenja i uvođenju tih rješenja u praktičnu proizvodnju.

– Sortiment i tehnologiju na prikladan način prikazati proizvođačima.

– Osposobiti, izgraditi i opremiti uzorne praktikume, gdje će moći učiti i praktično raditi polaznici različitih uzrasta te različite razine obrazovanja. U istom cilju organizirati radne posjete dobro opremljenim institucijama i imanjima, gdje bi gospodari i stručnjaci mogli usvajati bolja rješenja i najnovija dostignuća.

– Uvesti odgovarajuće sadržaje iz poljoprivredne proizvodnje u osnovne i srednje škole, a u srednjim poljoprivrednim školama, te visokim poljoprivrednim školama, napraviti programe općeg smjera s većim sadržajem vježbi, praktičnog rada i terenske nastave, kako bi se polaznici osposobili za rad u neposrednoj poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskim gospodarstvima, većim poljoprivrednim gospodarstvima, poljoprivrednoj savjetodavnoj službi, u poljoprivrednim ljekarnama, trgovinama i tvornicama poljoprivrednog reprodromaterijala, zaštitnih sredstava, opreme i strojeva.

– Riješiti problem uvoza i nelojalne konkurencije poljoprivrednih proizvoda iz drugih zemalja, a poticajnim mjerama stvarati interes i utjecati na proizvodnju onih proizvoda kojih nemamo ili ih imamo malo, a posjedujemo uvjete za njihovu proizvodnju.

– Posebnu pozornost posvetiti kakvoći proizvoda i naše propise postupno uskladiti sa svjetskim standardima, kako bi lakše mogli konkurirati na svjetskom tržištu.

– Potrebno je izvršiti globalizaciju hrvatske proizvodnje i povezati je s globalizacijom tržišta.

– Još nismo u potpunosti napustili socijalističko upravljanje ekonomijom, pa nismo u potpunosti usvojili tržišnu ekonomiju, što znači da se nalazimo u tranziciji, a to stanje organizacijskog, materijalnog i duhovnog nasljeđa valja što prije nadvladati. Zadnjih godina imamo pad društvenog proizvoda, što je degradacija društvenog-državnog potencijala. Po ugledu na druge struke, osnovati hrvatsku poljoprivrednu akademiju, u okviru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koja bi mogla pratiti, prikupljati i organizirati sve potencijale struke te putem HAZU, ministarstava i vlade kvalitetno rješavati probleme u interesu struke.

– Hrvatsko agronomsko društvo treba okupljati sve potencijale struke, organizirati, usklađivati i provoditi politiku i interese struke prema ministarstvima, vladi i ostalima radi stvaranja zajedničkih programa, obrane interesa poljoprivredne struke i osiguranja napretka svih njenih dijelova od obrazovanja, poljoprivredne proizvodnje do znanstveno-stručnog rada.

Stvarati prikladnu hrvatsku stručnu literaturu za seljake, vikendaše, đake, studente i stručnjake, kako bi efikasno mogli prenositi stručna znanja i na taj način lakše, brže i dostupnije osposobljavati poljoprivredne proizvođače za suvremenu poljoprivrednu proizvodnju.

ZAKLJUČAK

U privatnom vlasništvu bilo je 85% zemljišnih površina, a sustavno je zanemarivano, što se događa čak i danas. Postojeće zadruge nisu u funkciji zadržara, a poljoprivredne stanice nisu bitno pomogle selu. Kooperacije su radile samostalno ili u okviru OOUR-a i nisu rješavale probleme u poljopri-

vrednoj proizvodnji na selu, već su nastojale stihijski otkupljivati poljoprivredne proizvode od seljaka po najnižim cijenama, a repromaterijal prodavati po vrlo visokim cijenama. Poljoprivredni instituti su bili praktički bez državne financijske pomoći. Školstvo je bilo manjkavo i usmjereno na društvena gospodarstva. Seljački posjed je usitnjen. Cijene poljoprivrednih proizvoda su niske, a otkup nesiguran. U Domovinskom ratu mnoga seljačka gospodarstva su razrušena, oštećena, opljačkana, čak i potpuno uništena. U području ratnih razaranja tla su više ili manje oštećena ili uništena, a još uvijek dio proizvodnih površina je nemoguće obrađivati zbog mina.

Opredjeljenje na obiteljska gospodarstva kao glavno opredjeljenje i strateški pravac razvoja poljoprivrede danas iziskuje osiguranje površina ovisno o vrsti proizvodnje, povoljno kreditiranje, osposobljavanje tla za proizvodnju različitih kultura, promjenu strukture proizvodnje, proizvodnju i uporabu kvalitetnog sjemena, prihvatljive cijene repromaterijalu, dobru i učinkovitu savjetodavnu poljoprivrednu službu, permanentnu kontrolu plodnosti tla i ekološki program proizvodnje, regulaciju i uređenje vodotoka, privođenje kulturi neobrađenih i zapuštenih površina, udruživanje sredstava i strojeva, organizaciju i udruživanje proizvođača, bolju organizaciju znanstvenih institucija, škola i fakulteta i ovladavanje najnovijim teoretskim i praktičnim znanjima, rješenje problema uvoza i nerealne konkurencije, osnivanje hrvatske poljoprivredne akademije i poljoprivredne komore, osigurati prikladnu stručnu literaturu za seljake, đake, studente, stručnjake i druge.

Adresa autora - Author's address:

Primljeno: 16. 03. 1996.

Prof. dr. sc. Mirko Gagro
Poljoprivredni institut Križevci